

ESISELVITYS KUNTIEN KIRITYSVÄLINEISTÄ ILMASTO- JA KIERTOTALOUSTOIMIIN

julkistustilaisuus

13.6.2022

Tavoite ja tekijät

Selvityksessä on hahmotettu, millaiset valtion kuntiin kohdistamat ohjaukset ("kiritusvälineet") tuovat lisäarvoa kansallisten ilmastopolitiikan ja kiertotalouden tavoitteiden edistämiseen.

Samalla on kerätty tietoa ja kokemuksia kiritustoimista jaettavaksi kunnille ja muille toimijoille

Janne Antikainen, MDI • Samuli Manu, MDI • Anna Laiho, MDI
Kati Berninger, Tyrsky-Konsultointi • Oras Tynkkynen, Tyrsky-Konsultointi
Riikka Leskinen, Valonia • Anni Lahtela, Valonia

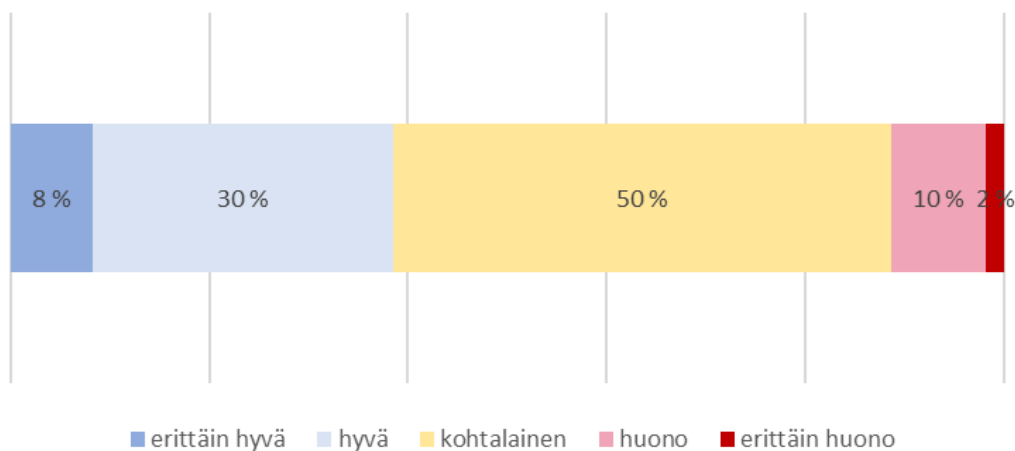

Johdannoksi

- Valtion ohjauskeinot voidaan luokitella pääsääntöisesti neljään koriin: 1) normi-, 2) talous-, 3) informaatio- ja 4) sopimusohjaus
- Kunnilla on ilmasto- ja kiertotaloustyössä ratkaiseva rooli. Suuri osa työstä perustuu kunnan omiin päätöksiin, toimenpiteisiin, investointeihin ja strategisiin linjauksiin.
- Merkittävä osa kunnan roolista muodostuu kuitenkin siitä, että ne voivat katalysoida muutosta kuntalaisten sekä kunnan alueella toimivien yritysten ja yhteisöjen toiminnassa.
- Kuntien tilanteet vaihtelevat merkittävästi mm. sen perusteella, mikä on niiden sitoutumis- ja valmiusaste ilmasto- ja kiertotaloustoimien toteuttamiseen sekä kuinka paljon niillä on voimavaroja.

Nykytila-arvio kuntien omasta mielestä: kohtalainen+

Arvioi yleisesti kuntasi aktiivisuutta ja tekemisen tasoa kiertotalous- ja ilmastotoimissa. (n=1257)

	alle 4 000 asukasta	4 000-9 999 asukasta	10 000-24 999 asukasta	25 000-49 999 asukasta	50 000-99 999 asukasta	Yli 100 000 asukasta
erittäin hyvä	6 %	5 %	6 %	12 %	14 %	41 %
hyvä	29 %	26 %	30 %	37 %	42 %	32 %
kohtalainen	52 %	57 %	52 %	40 %	39 %	23 %
huono	11 %	10 %	10 %	10 %	3 %	4 %
erittäin huono	2 %	2 %	2 %	1 %	1 %	0 %

Kansallinen inventaario kiihtyvistä

- Erilaisia kuntiin kohdistuvia ohjausvälineitä on todella paljon.
- Sisällössä painottuu ilmasto, kiertotalous on harvinaisempi.
- Kokonaiskuva on pirstaleinen, ja eri toimijat tuntevat lähinnä omalla vastuullaan olevia ohjausvälineitä. Sirpaleisuus korostuu taloudellisen ohjauksen sekä sitoumusten ja verkostojen kohdalla.
- Kokonaisuuden nykyistä paremmalle koordinaatiolle ja hallinnalle on tarvetta.
- Ohjaus ja tuki on myös liian niukkaa suhteessa vaativiin tavoitteisiin.

NORMIOHJAUS	TALOUDELLINEN OHJAUS	INFORMAATIO-OHJAUS	SOPIMUSOHJAUS	MUU OHJAUS
<ul style="list-style-type: none"> • Ilmastolaki • Jätelaki • Laki ajoneuvo- ja liikennepalvelu-hankintojen ympäristö- ja energiatehokkuus-vaatimuksista • Maankäyttö- ja rakennuslaki • Valtakunnalliset alueidenkäyttö-tavoitteet • Laki uusiutuvan energian tuotantolaitosten lupamenettelyistä ja eräistä muista hallinnollisista menettelyistä	<ul style="list-style-type: none"> • Valtionavustukset • ARA:n avustukset • EU:n LIFE-ohjelman rahoitus • EU:n elpymis- ja palautumistuki-välineen rahoitus • EAKR-rahoitus	<ul style="list-style-type: none"> • KEINO-osaamiskeskuksen neuvonta • Tilaaajan vaatimukset ja ohjeet • Energiaviraston rahoittama alueellinen energianeuvonta (2018-2023) • Verkostojen puitteissa tapahtuva asiantuntijatuki ja neuvonta • Opaskirjat • Hankkeiden asiantuntijatuki ja neuvonta • Hyvien käytäntöjen jakaminen	<ul style="list-style-type: none"> • MAL-sopimukset • Kuntien energiatehokkuus-sopimukset • Green Deal -sopimukset • Ekosysteemi-sopimukset	<ul style="list-style-type: none"> • Strategiat, suunnitelmat ja ohjelmat • Verkostot

Raportista löytyvät keskeisimmät välineet ja linkit lähteisiin

3.4 Sopimusohjaus

MAL-sopimukset

[MAL-sopimukset](#) ovat valtion ja suurempien kaupunkiseutujen välisiä sopimuksia, jotka koskevat maankäyttöä, asumista ja liikennettä. Sopimukset tukevat osaltaan ilmastonmuutoksen hillintää.

Kuntien energiatehokkuussopimukset (KETS)

[Kuntien energiatehokkuussopimukset](#) tavoittelevat energian tehokkaampaa käyttöä kunta-alalla. Allekirjoittaessaan sopimuksen kunnat sitoutuvat sen toimenpiteisiin ja tavoitteisiin. Valtion toimijoista sopimuksissa ovat mukana työ- ja elinkeinoministeriö sekä Energiavirasto.

Green Deal -sopimukset

[Green Deal](#) -sopimukset ovat vapaaehtoisia sopimuksia, joita solmitaan valtion ja elinkeinoelämän tai julkisen sektorin toimijoiden välillä. Sopimuksilla haetaan ratkaisuja mm. ilmastohaasteisiin sekä kiertotalouden edistämiseksi. Kuntia koskevat [Green Deal](#) -sopimukset:

- [Päästöttömät työmaat -sopimus](#)
- [Haitallisten aineiden vähentäminen varhaiskasvatuksen hankinnoissa -sopimus](#)
- [Rakentamisen muovit -sopimus](#)
- [Yhdyskuntajäteveden puhdistamisen -sopimus](#)

Ekosysteemisopimukset

Valtion ja 16 kaupunkiseudun välillä solmituilla [sopimuksilla](#) vahvistetaan innovaatiotoimintaa. Sopimuksien kattoteemoihin kuuluu mm. vähähiilisyys, ja kiertotalous on mukana usean kaupunkiseudun ekosysteemisopimuksen sisällössä.

- lisätietoja: <https://tem.fi/ekosysteemisopimukset>

Kärkinostoja kansainvälisestä ohjauskeinovertailusta

- Verrokkimaissa (SE, DK, NO, NL) ei näytä olevan merkittäviä, täysin erilaisia keinoja ohjata kuntien ilmasto- ja kiertotaloustyötä lukuun ottamatta liikenteen normiohjausta
- Kaikilla verrokkimailla on useita erilaisia tukia ja vapaaehtoisia sopimuksia kuntien kannustamiseen, ja Suomen ohjauskeinojen laadinnassa niistä voi ottaa oppia
- Kiertotaloutta koskevia ohjauskeinoja ei vielä ole juuri missään, joskin Alankomaissa on joitakin kiinnostavia sopimuksia

Johtopäätökset ja suositukset

Käynnistysvaiheessa suurin tukitarve

- Tarvitaan tukea ilmasto- tai kiertotaloustyötä aloitteleville kunnille. **Itsearviointityökalun** avulla kunta voisi määrittää kypsyysasteensa ja hahmottaa, millaista tukea tarvitsee.
- Alkupäässä kunnan käyttöön voisi tarjota **alueellista henkilöresurssia**, joka tukisi työn käynnistämistä. Tukea voisi jatkaa **klinikoilla** eli intensiivisissä tapaamisissa, joissa pureuduttaisiin tiettyihin aiheisiin. Lisäksi tarjottaisiin **rahoitusta toimien suunnitteluun ja käynnistämiseen**.
- Suomi voisi ottaa oppia **Tanskan sopeutumistyössä käyttämästä mallista**. Kunnille asetettiin suunnittelovelvoite ja perustettiin liikkuva asiantuntijatiimi, joka tarjosi kunnille koulutusta, työpajoja, seminaareja ja räätälöityjä neuvoja.

Edelläkävijöille kannusteita entistä kunnianhimoisempaan työhön

- Edelläkävijöille tulisi tarjota ilmasto- ja kiertotalouden rahoitusta, joka auttaisi niitä pääsemään työssä uudelle kunnianhimon ja vaikuttavuuden tasolle.
- Edelläkävijöille olisi tarpeen saada informatiivista täsmätukea työn syventämiseen ja laajentamiseen esimerkiksi omiin tarpeisiin räätälöidyn sparrauksen muodossa.
- Edelläkävijöille voisi tarjota kannustimia siihen, että ne aktiivisesti tuovat hyviä esimerkkejä ja vinkkejään myös aloitteleville.
- Edelläkävijöitä on kannustettava kansainväliseen verkostoitumiseen, ja EU:ssa tulisi laajentaa kaupunkien kanssa tehtävää yhteistyötä.
- Valtio voi myös tarjota yhtenäistä edelläkävijöiden klinikkamallia vertaissparrauksen alustaksi.

Kiertotaloudelle omia kivitysvälineitä

- Suomessa ja verrokkimaissa on käytössä varsin vähän kuntien kiertotaloustoimia kirittäviä ohjauskeinoja, mutta niitä tarvitaan.
- Alkuun kunnille on tarpeen kehittää luonnonvarojen kulutuksen seurantaan ja vähentämiseen tähtääviä tavoitteita ja mittareita.
- Kunnat tarvitsevat **esimerkkejä vaikuttavista kiertotaloustoimista ja niiden toteutuksesta.**
- Olemassa olevia **viestintäalustoja** (esim. Kestävyyssloikka, Kuntien kiertotaloustärpät) tulee edelleen kehittää palvelemaan paremmin kuntien tietotarpeita.
- Tietopankin toimintaan voisi liittyä sekä **neuvontaa ja kokemusten vaihtoon liittyviä tapahtumia.** Tietopankit voisivat olla hyvä alusta myös eri toimijatahojen järjestämien tapahtumien kokoamiseen.

Kuntien roolia muiden toimijoiden tuuppajana vahvistettava

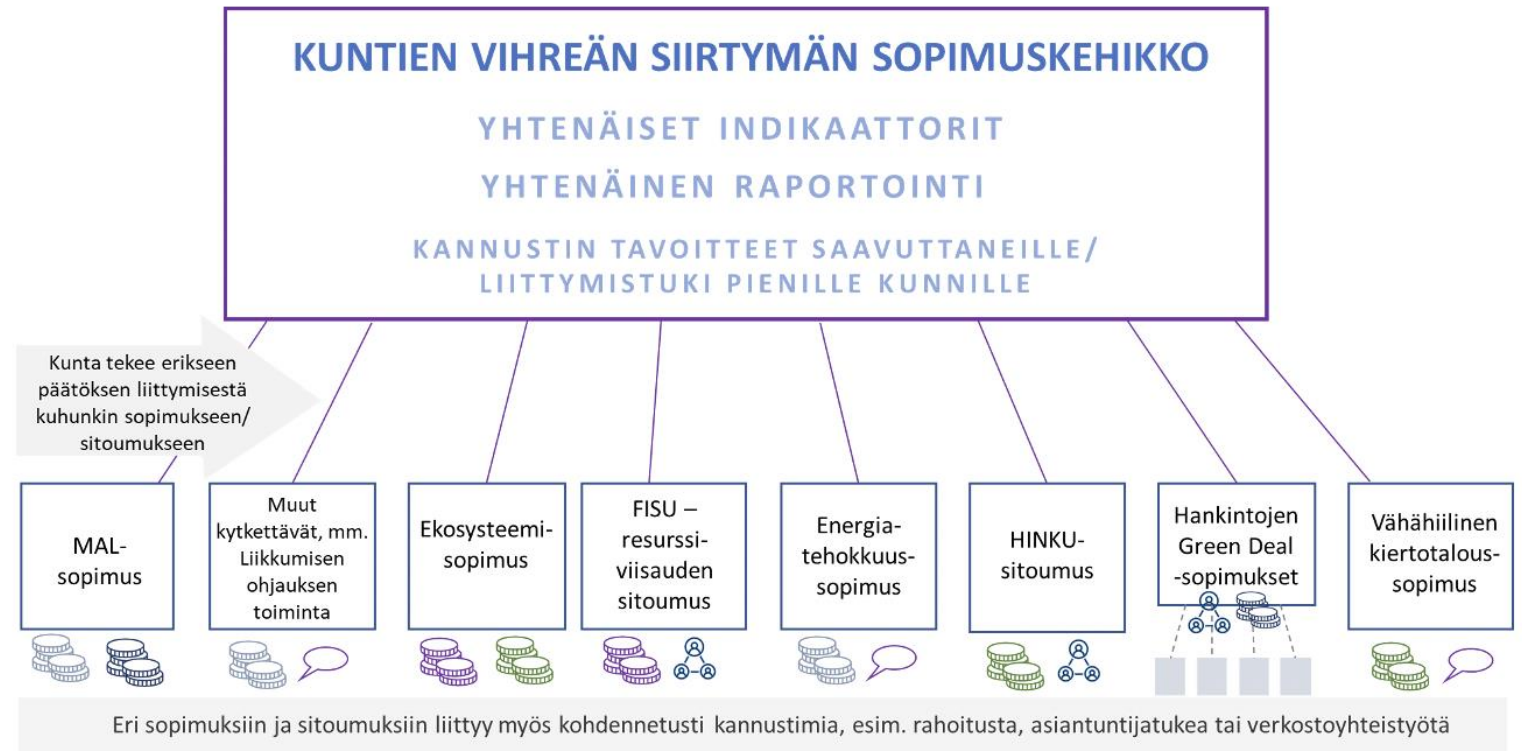
- Kunnan kapellimestarin roolia olisi tuettava ja tuotava esiin. Toimenpiteet tulee sijoittaa erilaisiin kuntien ohjelmiin, joiden toimeenpanossa muilla toimijoilla on keskeinen rooli. Kuntia tulee kannustaa aktiiviseen kumppanuuteen eri toimijoiden kanssa.
- Kuntia pitää edellyttää valmistelemaan uuden ilmastolain mukaiset **suunnitelmat** osana kuntien normaalia talouden ja toiminnan suunnittelua, toteutusta ja seuranta osallistavasti asukkaiden, yritysten, järjestöjen, oppilaitosten sekä muiden relevanttien toimijoiden kanssa.

Tukijärjestelmää yhtenäistettävä

- Kunnille suunnatut ilmasto- ja kiertotalousrahoitusvälineet tulisi sovittaa yhteen paremmin. Hakuvaiheen työmäärään ja valmistelun tukemiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.
- Rahoitusvälineitä voisi kytkeä sopimukseen niin, että rahoitusta ohjattaisiin sopimustoimien valmisteluun. Rahoitusta myönnettäessä voisi myös edellyttää kuntaa jakamaan kokemuksensa yhteisessä tietopankissa ja klinikoissa.
- Rahoituksen pitäisi mahdollistaa hyvien käytäntöjen kopiointi. Käytäntöjen skaalaamiseen voisi perustaa oman rahoitusikkunan.
- Suurimman mittaluokan toimenpiteenä olisi yhden yhtenäisen rahoitusvälineen luominen. Se sisältäisi erilaisia moduuleja ja toteutuspolkuja.

Sopimustoiminnalle tarvitaan yhtenäinen kehikko

- Luodaan sopimuskehikko, joka auttaa kuntia paremmin hallinnoimaan omia sopimuksiaan.
- Räätelöidään kehikon alle kevennetyt mallit sopimuksista pienten kuntien tarpeisiin.

Kuva 3 Sopimuskehikko

Vapaa-ajattelun tuotoksia laatikon reunalta tai sen ulkopuolelta

- Tehdään kansallinen ilmasto- ja kiertotaloussopimus, jonka kumppaneina on jokainen halukas Suomen kunta.
- Käynnistetään kuntien välinen kirittämiskauppa. Kunta voisi “kaupata” kokemuksiaan ja neuvojaan kiinnostuneille kunnille.
- Tehdään kansalliset rankinglistat, joissa on yksiselitteiset ja läpinäkyvät indeksit siitä, mikä on kuntien tila ilmasto- ja kiertotaloustyössä, huomioiden niiden profiilin ja toimintaympäristön.
- Organisoidaan kuntien kestävyystyön ohjausjakso. Valtio voisi seurata kuntien edistystä ilmasto- ja kiertotaloustyössä sekä antaa sen pohjalta suosituksia esimerkiksi kerran vaalikaudessa.
- Räätelöidään suositukset koneellisesti. Tekoälyä voisi hyödyntää tunnistamaan kunnan olosuhteisiin soveltuvia parhaita käytänteitä.

Jatkotutkimuksen aihiot ja kriittiset kysymykset

- Keskeisin kysymys on, missä nykyisissä ohjauskeinoissa olisi eniten tehostamisen ja kehittämisen mahdollisuuksia.
- Lisäksi olisi syytä selvittää, miten erityisesti erilaisiin avustuksiin voitaisiin tuoda enemmän ilmasto- ja kiertotaloustoimia tukevaa velvoittavuutta.
- Jatkossa on kehitettävä kiritysvälineiden vaikutusten arviointia..
- Olisi syytä selvittää, miten eri toimijoiden rooleja voidaan syventää.

Oli ilo

**Raportti, esitys ja työmateriaali saatavilla:
www.mdi.fi/kiritys**

mdi.fi

@MDIfriends

Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI

MDI